

דבר תורה לפרשת השבוע פרשת קרח – שאלה של מניע

הרב גור גלון
ישיבת הר ברכה

לעיתים אפשר לשמוע אנשים האומרים: "כוונות – בתפילה", כלומר, מקומן של הכוונות הוא דווקא בתפילה. במקומות אחרים מעשי האדם נמדדים לפי התוצאות, ואילו הכוונות אינן באמת משפיעות. אך האמת היא הפוכה לגמרי!

בפרשת השבוע, ובדברי חז"ל עליה, אפשר לראות כי הכוונה והרצון הם כוחות משמעותיים וחשובים מאוד. אולי אפשר לומר באופן חריף, שכל התוצאות שאנו רואים נובעות מהכוונה הפנימית.

חז"ל אמרו על מחלוקת קורח ומשה (אבות ה, יז):

כל מחלוקת שהיא לשם שמים – סופה להתקיים; ושאינה לשם שמים – אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? – זו מחלוקת הלל ושמואי; ושאינה לשם שמים? – זו מחלוקת קרח וכל עדתו.

בדברים אלה מסמנים לנו חז"ל כי הבעיה היא בכוונה, בשאיפה וברצון. קורח יוצר מחלוקת שאיננה לשם שמיים; היא לא נועדה לקדש את שמו של הקב"ה בעולם, ולהביא אור וטוב לעם ישראל או לעולם כולו. המחלוקת של קורח מונעת מתאוות הכבוד, מקנאה ומעין הרע.

חז"ל אומרים על קורח ש"ליבו לקחו" (במדבר רבה יח, ג). הרצונות הפנימיים, כוונות הלב, הם שגררו אותו לפתח שיטה אידיאולוגית שלמה, לטעון טענות "הגיוניות" ולהקהיל עדה גדולה שתגבה אותו ותתמוך ברעיונותיו.

הכוונה היא העיקר. "רחמנא ליבא בעי". ה' רוצה את הלב, את הכוונה. מי שחושב שלא מזהים את כוונותיו הפנימיות, או שאין להן השפעה עצומה – טועה. יש לנו חושים עמוקים, יכולות קליטה מאד מיוחדות. אנו מזהים אדם שמגיע מרצון אמיתי לעזור ולקדם, ולעומתו אדם שמונע מתאוות בצע, כבוד ומעמד.

יותר מכך כתוב באיוב (כג, ה):

"כי פחד פחדתי ויאתיני ואשר יגרתי יבא לי"

מדוע שמה שפחדתי ממנו, ברחתי ממנו הוא מה שבסופו של דבר יקרה לי? – כי את בשורש הפעולות שלי עומד חשש או פחד, הוא המניע והוא יהיה גם התוצאה, לכן בשורש הפעולות צריך להיות דבר חיובי!

השם קרח הוא מלשון קרחת – ניתוק הדברים משורשם ומקורם. קורח חשב שחוכמתו הרבה, הכריזמה הסוחפת, כוחות ההנהגה וכושר הביטוי המדהים שלו, יסתירו את כוונותיו ואת מניעיו האמיתיים. הוא טוען בלהט: "כל העדה כולם קדושים", אף שבליבו עומדת המשאלה: "הייתי רוצה להנהיג". הוא חושב שאפשר לומר דברים בלי שהקרקע שממנה הם צומחים תשפיע עליהם.

התוצאה היא חד משמעית: הקרקע תחת רגליו מתמוטטת. לשקר אין רגליים, אין עמידה. אם מנסים להראות מצג שווא כשהלב לא שם, כשהכוונה לא קיימת, כשאחד בפה ואחד בלב – אין לזה קיום.

"אָמַת מְאָרֶץ תִּצְמַח" (תהילים פה, יב) – האמת היא ההתאמה בין המניעים למעשים, בין הכוונות לאמירות. היא הצומחת מהקרקע המוצקה, והיא זו שעומדת ומקיימת את העולם.

כמה חשוב והכרחי לעצור ולבחון את עצמנו: מה באמת מניע אותנו? מה באמת חשוב לנו? מה משמח אותנו? מה מרגש אותנו? מה מפחיד אותנו? העבודה המרכזית שלנו היא חידוד ודיוק הכוונות. אם נתכוון נכון – נגיע למטרה.

במחלוקת לשם שמיים ייתכן שצד אחד טועה: מחוסר הבנה, מחוסר הכרת המציאות או טועה טעות אידיאולוגית. אבל אם היא לשם שמיים, אם הרצון הוא טוב ומכוון, סופה להתקיים ולהוביל לאמת.

ואם תאמרו: קשה מאוד לכוון את כל החיים לשם שמיים, ללא פניות זרות, ללא רצונות אגואיסטיים? מנחם אותנו הרב קוק באומרו: "בעל פנייה נקרא מי ששקוע בפניות, אבל אם יסוד רצונו טוב, הכול טוב למפרע" (רשימות מלונדון ז). כלומר, אם אל המעשים הטובים נלווית גם נגיעה אישית – אין האדם נחשב מפני כך "בעל פנייה"; אם רצונו הבסיסי הוא טוב, גם מעשיו הנגועים בפניות נחשבים כטובים מיסודם. צריך להוסיף שככל שכוחותיו של האדם גדולים יותר, כך גדלה הסכנה שבכוונות לא טובות, כי הכוחות שעלולים להיות לו לרע ולרועץ הם גדולים יותר.

מה הטעה את קורח?

חז"ל מבררים מה הפיל את קורח (במדבר רבה יח, ח): "וקורח, שפיקח היה, מה ראה לשטות זה?" דווקא בשל חוכמתו הגדולה, צפה ועולה השאלה: כיצד ייתכן שאחרי כל מה שראו עיניו: יציאת מצרים, קריעת ים סוף, שיא השיאים של מתן תורה, הוא מעז לבוא ולחלוק על משה רבנו? ומסבירים:

עיניו הטעותו. רָאָה שֶׁלְשֵׁלֶת גְּדוּלָה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ: שְׁמוּאֵל, שֶׁשָּׁקוּל כְּגֵד מִשֵּׁה וְאֶהָרֵן וְכ"ד מְשֻׁמְרוֹת עֹמְדוֹת.

באדם קיימות שתי מערכות חיים: האחת היא מערכת הכוחות, הכישרונות והחוזקות. אלו הן מתנות שנתן לו הקב"ה, הכוללות חוכמה, יכולת דיבור ושכנוע, יצירתיות ועוד. השנייה היא מערכת הרצונות, השאיפות, הכוונות והמידות. זוהי מערכת שבונה האדם בכוח הבחירה שלו. שתי מערכות אלה אינן פועלות זו לצד זו, אלא מערכת הכוחות נתונה להנהגת מערכת הרצונות.

קורח היה חכם גדול, דהיינו בעל מערכת כוחות מופלאה ומשוכללת, והיה לו כוח אדיר של ראיית העתיד. אולם, הוא טעה כיוון שמערכת הרצונות הטעתה אותו. כפי שאומרת לנו התורה: "כִּי הַשָּׁחַד יַעֲרֹר עֵינֵי חֻכְמִים" (דברים טז, יט). גם אדם חכם, אם רצונותיו פונים לכיוונים שליליים, ימצא דרך להצדיק את הכיוון שאליו הוא רוצה לפנות.

קורח ראה שמיוצאי חלציו עתיד לעמוד שמואל הנביא, ומכך הסיק שהוא ראוי לזכות בהנהגה, ולכן לא חשש לחלוק על משה רבנו. אך כפי שחז"ל אומרים: "ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה". כאן המקום לשאול: האם קורח לא היה יכול להעלות בדעתו את האפשרות שבמאות השנים שתעבורנה עד לידת שמואל הנביא תיתכן אפשרות של תשובה, גם אם הוא עצמו חוטא וטועה? גם התשובה לשאלה זו היא, שכאשר רדיפת הכבוד והשררה ממלאת את הלב, השיקולים מתעוותים ונפגמים.

נסיים בסיפור מן המדרש שמדגים את העניין (תנחומא חוקת א):

מעשה באחד שהיה הולך מארץ ישראל לבבל, כשהיה אוכל ראה שני ציפורים מתנצים זה עם זה, הרג אחד מהן את חברו והלך והביא עשב, והניחו על פיו והחייהו, הלך אותו האיש ונטל אותו עשב שנפל מן הציפור והלך להחיות בו את המתים, כשהגיע לסולמה דצור, מצא ארי מת מושלך, הניח העשב על פיו והחייהו, עמד הארי ואכלו.

זהו משל מופלא לכוחות גדולים שלא נעשה בהם שימוש נכון. כך בדיוק מתרחש אצל האדם: כל אדם מקבל כוחות עצומים, כל אחד בתחום אחר, אלא שהשימוש בהם תלוי במערכת הרצונות, הכוונות והמידות. לפעמים, דווקא הכוחות הגדולים והעצומים הם אלה שיקומו על האדם וימיתו אותו, אם לא ידע להשתמש בהם כראוי.

יהי רצון שנזכה לזקק את כוונתנו ורצונותינו ולכוון את כל מעשינו לשם שמיים, ונשתמש בהם כדי לחיות ולהחיות, ולא כדי להורידנו לשאול.